

не дало й жадної реформи на користь народові і на шкоду буржуазії. Коли ж знаходилися деякі депутати серед опозиції, що докоряли міністерству за його політику і впоминалися про реформи, то на ці докори і впоминання Гізо з погордою одказував, що, мовляв, він радніший задоволити „дужу й спокійну більшість громадянства, ніж хоровиту меншість його, котру сверблять усікі новинки“.

Навряд чи варто ще довше спинятися на історії Франції, щоб довести ту думку, що покладати якісь певні надії на ліберальну торгово-промислову грошовиту буржуазію немає найменшої рації. Доволі буде пригадати, що за увесь час монархії ценза, то б-то трохи не за 35 років (1815—1848) не дано було й жадної значної реформи для народу. Мало не 35 років проминуло в цілком безрезультатній політичній боротьбі, котра йшла то між королем, великоzemельним дворянством і буржуазією за владу, то між останніми двома групами поміж собою за те ж саме.

Ф. Матушевський.

(Далі буде).

До старих способів.

Проїшла чутка, що має бути ^{закон} про те, щоб знов брати з видавців часописів грошову заставу. Слідом за цією чуткою радісно закрякало усікі гайвороння, що через якесь непорозуміння промстилось до друковальних станків,—так, напр., „каркнула во все воронье горло“ якась ворона в „Кievлянинѣ“, надруковавши зараз же хоч погану, та довгу вступну статю, де з усієї сили доводиться потреба грошових застав, з додатком заодно вже й „образовательного и нравственного ценза“ од редакторів. І може бути—бо хіба у нас що неможливе єсть?—що чутка повернеться в діло, а гайвороння накрякає нам і застави, і ценз, і може ще щось гірше. Не вадить приглянутись ззадалегідь до тих гарних обіцянок.

Система брати з видавців заставу—вигадка не нова, в Європі почали її вживати десь ще наприкінці XVIII століття, але найбільшу популярність їй дав, як і іншим репресивним заходам проти друку, Наполеон III фебральським декретом 1852 року. В Росії „временными правилами“ 1865 р. застава призначена була для часописів, що виходили без попередньої цензури. Потребу цієї системи доводять звичайно тим, що грошова застава свідчить з одного боку, що видавець—людина заможна—„солідна“, мовляв, а з другого—вона ніби гарантує, що хазяїни видання платитимуть справно штрафи і взагалі будуть в руках у адміністрації, не ухилятимуться, напр., од кари, то-що. Це між іншим говорить і згаданий чорний крук з „Кievлянинѣ“, додаючи кілька прикладів, як один видавець в Петербурзі побрав застави од служащих в конторі й редакції і ростренькав чужі гроші; як другий видавець у Київі утік за кордон, напозичавшися занадто; як нарешті один редактор теж утік од кари за напрям свого часопису. Але всі ці докази—не те, що треба, та й сам крук, як далі побачимо, знає, що не те. Бо ж застава, звичайно, коли вона невелика, не гарантує нічого сенселько: так само можуть пропасти гроши служащих і позичальників, так само видавець чи редактор може покинути заставу на волю божу чи начальницьку, дбаючи про свою шкуру. Знов же непотрібна застава і на те, щоб забезпечити адміністрації виплату штрафів, бо звичайно кожний журналіст воліє краще грішми оплатитись, анж сидати до Іванової хати. Інша трохи річ, як що застава буде призначена велика. Але одразу видно, що беручи велику заставу, не інтереси служащих та публіки має уряд на очі, а просто—„умиселъ тутъ быль другой“. Це не що інше, як одна з тих замаскованих перешкод, які ставляться, щоб утруднити засновання нових часописів. А раз це так, то само собою виникає питання, кому саме утруднити? І досвід минулого, і гайвороняче крякання дає на це безпомилевну відповідь. „Отсутствие требование залоговъ отъ издателей и связанныхъ съ этимъ уклоненія редакторовъ отъ судебной ответственности въ значительной степени поддерживаетъ разнуданность нашей „освободительной“ и порнографической печати“... „Въ интересахъ оздоровленія надобно создать гарантіи, обезпечивающія рость русскихъ творческихъ силъ въ нашей печати, а одной изъ такихъ гарантій слѣдуетъ считать требование денежныхъ залоговъ отъ издателей газетъ и журналовъ“. („Kievлянинѣ“, № 341).

Досить. Справа стойть цілком ясно і все, що плутав раніше наш крук про інтереси служащих, публіки та суда—не більш, як почесна гарнітура до боротьби з „освободительной печатью“. Про порнографичну можна не говорити, бо ніхто й тепер у нас не заважає плодитись і множитись до схочу і не вона сіллю в око запала публіцістам з „Kievлянинѣ“. Система застав—це просто спосіб боротьби з опозиційною пресою, кляп для затикання вільних уст, випробована вже манера глушити і так приголомшенню волю друкованого слова. До тих бичів та скорпіонів, що обслії нашу страждену пресу, проектиється додати ще нового батіжка. В цьому й лежить увесь сенс проекту і з такого погляду тільки й треба його розглядати. Як ми можемо ставитись до такої комбінації, про це, сподіваючись, нічого говорити нашим читачам...

Далеко не так страшно, зате куди курйозніше виглядає власний додаток „kievлянинського“ крука—про „образовательный

и нравственный цензъ“ редакторів. Та й знов, коли правду казати—то який же він його власний? Я й зараз оце пригадую, як „Московскія Вѣдомости“ й не раз виступали з таким самим проектом „оздоровленія печати“ років тому з десяток. Був на відь там такий не дуже розумний, хоч і балакучий занадто Spectator, що одразу ж і пояснив, проти кого й навіщо треба вимагати того цензу. Од письменника,—так, пригадую, писав той крук,—правительство може вимагати розуму, освіти, працьовитості й совітності. А наші ліберали,—зраз же з побіденим виглядом ставить він крапку над і,—або несовітні люди, або розуму не мають. Як що у них розум добрий, то повинні ж вони бачити брехню конституціоналізма, а отже вони таки його вихвалиють—виходить: несовітній народ. Хто ж широ помиляється—у того, значить, не всі дома, розуму бракує... Логика, як бачите, близьку: заговорив про ценз, а звів на „лібералів“. Таку саму логику виявляє й кievлянинський крук, витягнувши і навіть не перелицовавши старого дрантя, так що спиняється над його домислами з приводу освітнього й морального цензу я не буду—нудно дуже.

Як не як, а з кожним днем становище поступової преси та її робітників робиться гірше, з кожним днем ростуть нові й нові перешкоди, вищають мури, за які заглядати заказано, тісніше обступають вони вільне слово... Може, знов кажу, статись, що діждемось і системи застав, і навіть цензури, ^{як відмінно, але однією з найбільших} А проте, хоч би як собі крякало гайвороння, хоч би які біди йшли на наші голови—чесна преса ^{змуштує} і повинна памятати слово геніального флорентинця: „Ерріг si тиове“ („а все-таки земля крутиться“). Все минеться, одна правда зостанеться. Перейдуть кари, прошумлять репресії, згинуть круки і гайвороння, а преса ^{змуштує} таки дістане змогу говорити своє правдиве слово. Це ніби закон природи і нічого тут не поробиш, хоч розсядься!..

Сергій Ефремов.

Відгуки парламентського життя.

9 декабря в клубі громадських діячів відбувся раут, якого влаштовано для того, щоб об'єднати центри обох палат. В руті брало участь до 200 душ. Кореспондентів на раут не пустили. Перший тост виголошено за здоров'я царя. Затим визолено цілий ряд тостів, в тим числі селянина-посла, який закликав до будування нової Росії не тільки дворян, а й селян. Єрмолов виголосив тост за селянство. Двічі промовляв Плевако, закликаючи до об'єднання під прапором нероздільної Росії, аби вона не була мачухою для жадного громадянина й щоб в ній не було „ні еліна, не юдея“. Наприкінці, всі гуртом співали „Дубинушку“ (?) й „Внизъ по матушкѣ по Волгѣ“.

9-го декабря відбулись нові вибори бюро октавристської фракції. Вибрано тих самих осіб, що й раніше були в бюро, за винятком графа Уварова. Ліве крило бюро збільшилось чотирьома членами.

Кадети, яких запрохано на раут до П. А. Столипіна, постановили не являтись.

Митрополіт Антоній в розмові з 13 правими священиками-послами заявив Ім, що їх буде призначено на посади губернських священиків в кафедральних соборах, як тільки скінчиться строк Іхнього посольства.

Плевако повідомляє, що міністр юстиції Щегловітов вимагає, щоб в Думу не було внесено законопроект про авторське право.

М. О. Хомяков, не маючи ще й досі відповіді од П. А. Столипіна з приводу прохання, щоб кореспондентів пускали в кулуари,—звернувшись до прем'єра з другим листом, з таким самим проханням.

Міністерство внесло законопроект про те, щоб на харчову допомогу було призначено 15.182.000 карбов. В поясненні до цього прохання зазначається, що „лідвалевські“ свідоцтва буде скасовано, хліб перевозитиметься по комерційному, а не по льготному тарифу, ріжницю ж громадські інституції одбратимуть готовими гришми.

Кореспондент „Кievской Мысли“ повідомляє, що всі селян-посли, незалежно від своєї партійності, постановили сісти в Думі вкупні.

В кулуарах носиться чутка, що Дума не буде розпущенна на вакації доти, доки вона не ухвалить законопроекту про 15.182.000 карб. на харчову допомогу.

Соц.-демократи постановили при обмінні бюджету порушити питання про поліпшення становища поштово-телеграфних чиновників.

Професор київського університету Богданов, посол Думи, прочитав в клубі поміркованих доклад по аграрному питанню. Единим засобом для того, щоб розвязати його, професор вважає розвиток і піднесення сільсько-господарської культури. Тульський посол гр. Бобринський згоден з докладчиком. Крупенський визнає, що уряд повинен тільки полекшити спроможність піднести культуру, а решту вже зробить сама людність.

Граф С. Ю. Вітте записався до торгово-промислової партії державної Ради.

В Державній Раді Дурново читав роспис поштово-телеграфного відомства. Він висловився за те, щоб зробити зносини поштою й телеграфом дешевими й кращими.

На запитання крайніх правих про події